Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
LAILA MEDINA IŠVADA,
pateikta 2023 m. liepos 13 d.[1]

Byla C-252/22

Societatea Civilă Profesională de Avocați AB & CD
prieš
Consiliul Județean Suceava,
Președintele Consiliului Județean Suceava,
Agenția pentru Protecția Mediului Bacău,
Consiliul Local al Comunei Pojorâta,
dalyvaujant
QP

(*Curtea de Apel Târgu-Mureş* (Tirgu Murešo apeliacinis teismas, Rumunija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Aplinka – Orhuso konvencija – 2 straipsnio 4 punktas – Sąvoka „visuomenė“ – Teisė kreiptis į teismą – 9 straipsnio 3 dalis – Advokatų profesinė bendrija – Iš profesinės veiklos kylančių ginčų teisingumo pripažinimas – Advokatų profesinė bendrija, ginčijanti administracines priemones, susijusias su sąvartyno statyba – Teisių ar teisėtų interesų pažeidimo nebuvimas – Sąvoka „ne per daug brangi procedūra“

1. Buvęs Jungtinių Tautų Generalinis sekretorius Kofi Annan Orhuso konvenciją[2] apibūdino kaip „ambicingiausią aplinkosaugos demokratijos projektą, kurio imtasi globojant Jungtinėms Tautoms“[3]. Kaip nurodo konvencijos autoriai, ji yra „daugiau nei aplinkosaugos susitarimas“, nes joje „reglamentuojami esminiai žmogaus teisių ir demokratijos aspektai, įskaitant valdžios skaidrumą, gebėjimą reaguoti ir atskaitomybę visuomenei“[4]. Šiuo teiginiu, kaip pažymima mokslo literatūroje, prisidedama prie „bendro diskurso apie tai, kaip konvencija turėtų būti aiškinama ir suprantama“[5].

[1] Originalo kalba: anglų.

[2] Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais pasirašyta Orhuse 1998 m. birželio 25 d. ir įsigaliojo 2001 m. spalio 30 d. Konvencijos susitariančiosios šalys yra visos Sąjungos valstybės narės. Sąjungos vardu ji buvo patvirtinta 2005 m. vasario 17 d. Tarybos sprendimu 2005/370/EB (OL L 124, 2005, p. 1; toliau – Orhuso konvencija).

[3] (Buvusio) Jungtinių Tautų Generalinio sekretoriaus Kofi Annan pareiškimas pirmajame šalių susitikime, vykusiame 2002 m. spalio 21–23 d. Lukoje, Italijoje (toliau – pirmasis šalių susitikimas).

[4] Lukos deklaracija, priimta pirmajame šalių susitikime, papildymas, ECE/MP. PP/2/Add. 1, 2004 m. balandžio 2 d.

[5] Barritt, E., *The Foundations of the Aarhus Convention*, Hart Publishing, 2020, London, p. 12.

2. Šiuo prašymu priimti prejudicinį sprendimą *Curtea de Apel Târgu-Mureş* (Tirgu Murešo apeliacinis teismas, Rumunija, toliau – prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas) prašo pateikti išaiškinimą dėl advokatų profesinės bendrijos, kuri siekia teisės kreiptis į teismą aplinkosaugos klausimais, teisinio subjektiškumo ir *locus standi* siekiant ginti savo narių ir bendrąjį interesą. Iškeltais klausimais Teisingumo Teismo prašoma dar kartą išnagrinėti procesines taisykles, kurias valstybės narės gali nustatyti visuomenės nariams, kad jie galėtų pareikšti ieškinį Sąjungos aplinkos teisės srityje, atsižvelgiant į valstybių narių pareigą užtikrinti veiksmingą aplinkos apsaugą.

I. Teisinis pagrindas

Orhuso konvencija

3. Orhuso konvencijos 2 straipsnio „Sąvokos“ 4 dalyje nustatyta, kad „visuomenė“ – tai „vienas arba daugiau fizinių ar juridinių asmenų ir pagal nacionalinius įstatymus ar praktiką jų asociacijos, organizacijos arba grupės“.

4. Orhuso konvencijos 9 straipsnio „Teisė kreiptis į teismus“ 2, 3 ir 4 dalyse nurodyta:

„2. Kiekviena Šalis, vadovaudamasi savo nacionaliniais įstatymais, užtikrina, kad atitinkami visuomenės atstovai:

a) rodantys pakankamą suinteresuotumą, arba kaip alternatyva,

b) manantys, kad buvo pažeista kokia nors jų teisė, kai tai kaip būtina sąlyga numatyta Šalies administracinės procesinės teisės normose, turėtų teisę kreiptis dėl priimtų sprendimų pakartotinio nagrinėjimo teisme ir (arba) kitoje, nepriklausomoje ir bešališkoje įstatymų nustatyta tvarka įsteigtoje, institucijoje, siekiant teisiniu ir procesiniu požiūriu užginčyti bet kokio sprendimo teisėtumą, veiksmus arba neveikimą, nepažeidžiant 6 straipsnio nuostatų ir kai tai reglamentuoja nacionaliniai įstatymai bei nepažeidžiant žemiau pateikiamos 3 dalies, kitų atitinkamų šios [k]onvencijos nuostatų.

Pakankamas suinteresuotumas ir kokios nors teisės pažeidimas nustatomi remiantis nacionalinių įstatymų nuostatomis ir turint tikslą suteikti suinteresuotai visuomenei plačias galimybes kreiptis į teismus pagal šią [k]onvenciją. Todėl dėl a punkto pakanka bet kokios atitinkančios 2 straipsnio 5 dalyje keliamus reikalavimus nevyriausybinės organizacijos suinteresuotumo; dėl b punkto – tokios organizacijos taip pat turi teisę pareikšti apie savo teisių pažeidimus.

<…>

3. Be to, ir nepažeidžiant 1 ir 2 dalyse minimų pakartotinio nagrinėjimo procedūrų, kiekviena Šalis užtikrina, kad visuomenės atstovai, atitinkantys nacionaliniuose įstatymuose numatytus kriterijus, jeigu tokie yra, galėtų administracine arba teismo tvarka kreiptis dėl privačių asmenų arba valstybės institucijų, pažeidžiančių nacionalinių įstatymų nuostatas, susijusias su aplinkosauga, veiksmų arba neveikimo užginčijimo.

4. Be to, ir nepažeidžiant 1 dalies nuostatų, vykdant 1, 2 ir 3 dalyse nurodytas procedūras, turi būti užtikrintos atitinkamos ir veiksmingos teisinės gynybos priemonės, įskaitant, jei reikia, tokias teisines gynybos priemones kaip teismo įpareigojimas nepažeisti ieškovo teisių ar sustabdyti

veiksmus, pažeidžiančius tas teises, ir tos priemonės turi būti teisingos, bešališkos, pasiūlytos laiku ir ne per daug brangios. <…>“

Sąjungos teisė

5. Tarybos direktyvos 1999/31/EB[6] 8 straipsnio „Leidimo sąlygos“ a punkto i papunktyje nustatyta:

„Valstybės narės imasi priemonių, kad:

a) kompetentinga institucija neišduotų leidimo sąvartynui neįsitikinusi, kad:

   i) nepažeidžiant 3 straipsnio 4 ir 5 dalių, sąvartyno projektas atitinka visus atitinkamus šios direktyvos ir jos priedų reikalavimus.“

Rumunijos teisė

Įstatymas Nr. 51/1995 dėl advokato profesinės veiklos organizavimo ir vykdymo

6. Pakartotinai paskelbto *Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat* (Įstatymas Nr. 51/1995 dėl advokato profesinės veiklos organizavimo ir vykdymo) (toliau – Įstatymas Nr. 51/1995) 5 straipsnio 5 dalyje numatyta:

„Profesinę bendriją sudaro du ar daugiau nuolatinių advokatų. Profesinėje bendrijoje savo profesinę veiklą taip pat gali vykdyti bendradarbiaujantys advokatai ar pagal darbo sutartis dirbantys advokatai. <…>“

Advokatų profesinės veiklos statutas

7. *Uniunea Națională a Barourilor din România* (Nacionalinė Rumunijos advokatų asociacija) priimto *Statutul profesiei de avocat din 3 decembrie 2011* (2011 m. gruodžio 3 d. Advokatų profesinės veiklos statutas) 196 straipsnio 3 dalyje nustatyta:

„3. Kilus ginčų dėl profesinės veiklos vykdymo, profesinė bendrija gali kreiptis į teismą kaip ieškovė arba atsakovė, net jeigu neturi juridinio asmens statuso.“

Administracinės teisenos įstatymas Nr. 554/2004

8. *Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004* (Administracinės teisenos įstatymas Nr. 554/2004) 1 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„1. Kiekvienas asmuo, kuris mano, kad administraciniu aktu ar dėl to, kad neišnagrinėjo prašymo per įstatyme nustatytą terminą, valdžios institucija pažeidė vieną iš jo teisių ar teisėtų interesų, gali kreiptis į kompetentingą administracinį teismą, kad aktas būtų panaikintas, pripažinta teisė ar

[6] 1999 m. balandžio 26 d. Tarybos direktyva dėl atliekų sąvartynų (OL L 182, 1999, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių kalba, 15 sk., 4 t., p. 228).

teisėtas interesas, kuriuo remiamasi, ir atlyginta patirta žala. Teisėtas interesas gali būti tiek privatus, tiek viešas.

2. Į administracinį teismą gali kreiptis bet kuris asmuo, kurio teisės ar teisėti interesai nukentėjo dėl individualaus administracinio akto, skirto kitam teisės subjektui.“

9. Administracinės teisenos įstatymo Nr. 554/2004 2 straipsnio 1 dalies p, r ir s punktuose nurodyta:

„1. Šio įstatymo tikslais toliau nurodytos sąvokos ir terminai turi tokias reikšmes:

p) teisėtas privatus interesas – galimybė reikalauti tam tikro elgesio, atsižvelgiant į būsimos ir numatomos, nuspėjamos subjektinės teisės įgyvendinimą;

r) teisėtas viešasis interesas – interesas, susijęs su teisine sistema ir konstitucine demokratija, piliečių pagrindinių teisių, laisvių ir pareigų užtikrinimu, bendruomenės poreikių tenkinimu, viešosios valdžios institucijų įgaliojimų vykdymu;

s) suinteresuotos visuomeninės organizacijos – nevyriausybinės įstaigos, profesinės sąjungos, asociacijos, fondai ir kt., kurių tikslas – apsaugoti skirtingų kategorijų piliečių teises arba prireikus – sklandų viešojo administravimo įstaigų darbą.“

10. Administracinės teisenos įstatymo Nr. 554/2004 8 straipsnio 1bis dalyje nustatyta:

„Fiziniai asmenys ir privatinės teisės reglamentuojami juridiniai asmenys gali pareikšti ieškinius dėl teisėto viešojo intereso apsaugos tik subsidiariai, jeigu teisėto viešojo intereso pažeidimas yra logiškai susijęs su subjektinės teisės ar teisėto privataus intereso pažeidimu.“

Vyriausybės nepaprastasis potvarkis Nr. 195/2005 dėl aplinkos apsaugos

11. *Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005 privind protecția mediului* (Vyriausybės nepaprastasis potvarkis Nr. 195/2005 dėl aplinkos apsaugos) (toliau – OUG Nr. 195/2005) 5 straipsnio d punkte nustatyta:

„Valstybė pripažįsta kiekvieno asmens teisę į „saugią ir ekologiškai subalansuotą aplinką“ ir šiuo tikslu užtikrina:

d) teisę tiesiogiai arba per aplinkos apsaugos organizacijas kreiptis į administracines ir (arba) teismines institucijas aplinkos apsaugos klausimais, nepriklausomai nuo to, ar buvo padaryta žala.“

12. OUG Nr. 195/2005 20 straipsnio „Sąvokos“ 5 ir 6 dalyse numatyta:

„5. Visuomenė turi teisę kreiptis į teismą pagal galiojančius teisės aktus.

6. Aplinkos apsaugą skatinančios nevyriausybinės organizacijos turi teisę pareikšti ieškinį aplinkos apsaugos srityje ir gali teisėtai pareikšti ieškinį su aplinkosauga susijusiose bylose.“

II. Ginčas pagrindinėje byloje ir prejudiciniai klausimai

13. Apeliantė yra advokatų profesinė bendrija. Ji *Tribunalul Cluj* (Klužo apygardos teismas, Rumunija) pareiškė ieškinį atsakovėms, kurios yra vietos valdžios institucijos, ir prašė, pirma, panaikinti administracinius sprendimus, kuriais patvirtintas Požoritos sąvartyno (toliau – sąvartynas) žemės naudojimo planas ir statybos leidimas (toliau – ginčijami administraciniai aktai), antra, nugriauti sąvartyną.

14. Apeliantė teigia turinti teisę pareikšti ieškinį, remdamasi trijų advokatų, kurie sudaro minėtą bendriją, interesais. Šį interesą iš esmės sudaro, apeliantės žodžiais, „stiprus sąvartyno poveikis“ jos nariams dėl sukelto pasibaisėjimo jausmo. Apeliantė taip pat teigė, kad veikia gindama Bukovinos regiono ir jo gyventojų bendruosius interesus. Ji pažymėjo, kad jos nariai, siekdami ginti aplinką ir žmonių sveikatą, naudoja teisines priemones, kurios jiems yra prieinamos dėl jų profesijos. Dėl ieškinio esmės apeliantė pateikė kelis argumentus, susijusius su ginčijamų administracinių aktų neteisėtumu.

15. Atsakovės nurodė, kad apeliantė neturi nei procesinio teisnumo, nei *locus standi*. Dėl ieškinio esmės jos teigė, kad sąvartyno statyba atitinka visus Direktyvoje 1999/31 nustatytus techninius reikalavimus.

16. 2019 m. vasario 7 d. sprendimu *Tribunalul Cluj* (Klužo apygardos teismas) pripažino: kadangi advokatų profesinė bendrija pagal nacionalinę teisę turi teisinį subjektiškumą, ji turėtų turėti procesinį teisnumą. Todėl jis atmetė prieštaravimą tiek, kiek jis susijęs su bendrijos, kaip teismo proceso šalies, procesinio teisnumo neturėjimu, o prieštaravimą dėl bendrijos *locus standi* ir teisinio intereso nebuvimo *Tribunalul Cluj* (Klužo apygardos teismas) pripažino pagrįstu. Konkrečiai jis nusprendė, kad pagal Administracinės teisenos įstatymo Nr. 554/2004 8 straipsnio 1bis dalį apeliantė gali remtis viešuoju interesu tik alternatyviai, kai viešojo intereso pažeidimas kyla iš teisės arba teisėto privataus intereso pažeidimo. Minėtas teismas konstatavo, kad, atsižvelgiant į OUG Nr. 195/2005, kuriame reglamentuojama teisė kreiptis į teismą aplinkosaugos klausimais, aplinkosaugos NVO turi būti atskiriamos nuo visų kitų asmenų. Iš tiesų, priešingai nei aplinkosaugos NVO, kurios turi *locus standi* aplinkosaugos bylose, visi kiti asmenys, kaip ir apeliantė pagrindinėje byloje, turi laikytis bendrųjų *locus standi* taisyklių, kurios priklauso nuo teisės arba teisėto intereso pažeidimo įrodymo. Kadangi apeliantė pradėjo „objektyvų“ ginčą, t. y. ginčą, kuriuo siekiama apginti viešąjį interesą, nesiremdama teisės ar teisėto privataus intereso pažeidimu, *Tribunalul Cluj* (Klužo apygardos teismas) padarė išvadą, kad ji neturi *locus standi*.

17. Apeliantė ir *Consiliul Județean Suceava* (Sučavos apygardos taryba) apskundė *Tribunalul Cluj* (Klužo apygardos teismas) sprendimą *Curtea de Apel Cluj* (Klužo apeliacinis teismas, Rumunija). Šis teismas 2019 m. rugsėjo 26 d. sprendimu Nr. 1195 atmetė Sučavos apygardos tarybos pateiktą priešpriešinį apeliacinį skundą, patenkino apeliantės apeliacinį skundą, panaikino skundžiamą sprendimą ir grąžino bylą *Tribunalul Cluj* (Klužo apygardos teismas).

18. Apeliaciniame procese Sučavos apygardos taryba pateikė *Înalta Curte de Casație și Justiție* (Aukščiausiasis kasacinis ir teisingumo teismas, Rumunija) prašymą perduoti bylą kitam teismui. Šis prašymas buvo patenkintas. Byla buvo perduota prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui – *Curtea de Apel Târgu Mureș* (Tirgu Murešo apeliacinis teismas). Patenkinus prašymą dėl bylos perdavimo kitam teismui, *Curtea de Apel Cluj* (Klužo apeliacinis teismas) sprendimas buvo automatiškai panaikintas.

19. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad bendroji taisyklė dėl *locus standi* administracinėse bylose grindžiama „subjektiniu ginču“, t. y. ginču, kuriame remiamasi asmens teisėmis ar interesais. Jis paaiškina, kad asmuo, kurio teisės ar teisėti interesai buvo pažeisti, turi remtis savo interesu, kurį teisės aktų leidėjas vadina „teisėtu privačiu interesu“. Tik papildomai, po to, kai rėmėsi teisėtu privačiu interesu, fizinis ar juridinis asmuo arba suinteresuota organizacija gali siekti „objektyvaus ginčo“, pareikšdami ieškinį teisėtam viešajam interesui ginti.

20. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atkreipia dėmesį į tai, kad OUG Nr. 195/2005 pripažįstama objektyvaus ginčo galimybė, ypač aplinkos apsaugos srityje. Vis dėlto asmenų, kurie pirmiausia ir tiesiogiai gali remtis teisėtu viešuoju interesu, kategorijai priklauso tik aplinkosaugos NVO. Visiems kitiems visuomenės nariams teisė kreiptis į teismą suteikiama pagal bendrąsias administracinių bylų teisenos taisykles.

21. Pagrindinėje byloje apeliantė yra advokatų profesinė bendrija, kuri pagal įstatymą turi ribotą teisinį subjektiškumą kreiptis į teismą dėl ginčų, kylančių jai vykdant profesinę veiklą.

22. Kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, apeliantė teigia pareiškusi ieškinį ir savo, ir trijų ją sudarančių advokatų vardu. Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas paaiškina, kad jo pirmąjį klausimą sudaro du aspektai. Pirmasis aspektas – ar apeliantė gali būti pripažinta „visuomene“, kaip tai suprantama pagal konvencijos 2 straipsnio 4 dalį ir 9 straipsnio 3 dalį. Antrasis aspektas – ar apeliantė tais pačiais tikslais gali remtis ją sudarančių fizinių asmenų teisėmis ir interesais.

23. Jeigu Teisingumo Teismas pateiktų teigiamą atsakymą dėl vieno ar abiejų pirmojo klausimo aspektų, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas užduoda antrąjį klausimą – ar Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 dalis, atsižvelgiant į teisę į veiksmingą teisminę gynybą pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 47 straipsnį, turi būti aiškinama taip, kad pagal ją draudžiama tokia nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią advokatų profesinės bendrijos galimybė kreiptis į teismą siejama tik su jos pačios intereso įrodymu arba aplinkybe, kad pareiškiant ieškinį siekiama apsaugoti teisinę padėtį, tiesiogiai susijusią su konkrečiu tikslu, dėl kurio ši bendrija buvo įsteigta.

24. Trečiasis prejudicinis klausimas susijęs su taisykle, kad pagal Orhuso konvencijos 9 straipsnio 4 dalį teismo procesas neturėtų būti per daug brangus. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad *Codul de proecudură civilă* (Civilinio proceso kodeksas) 451–453 straipsniuose išsamiai nurodyta, kas sudaro bylinėjimosi išlaidas (t. y. valstybei mokėtinos teismo išlaidos, advokatų, konsultantų honorarai, liudytojams mokėtinos sumos ir t. t.), nurodyta bylos šalis, iš kurios gali būti priteistos bylinėjimosi išlaidos (t. y. pralaimėjusi šalis, laimėjusios šalies prašymu), ir tam tikri kriterijai, kuriais remdamasis teismas gali motyvuotai sumažinti advokatų honorarus. Galimybė sumažinti honorarą taikoma visų pirma tais atvejais, kai honorarai, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, yra akivaizdžiai neproporcingi bylos vertei ar sudėtingumui arba advokato atliktam darbui.

25. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar minėtose bendrosiose nacionalinės teisės nuostatose yra pakankamai kriterijų, leidžiančių privatinės teisės reglamentuojamam asmeniui įvertinti ir numatyti dideles ginčų, kylančių dėl aplinkos apsaugos teisės aktų nesilaikymo, išlaidas. Jis nurodo, kad tokios išlaidos gali atgrasyti asmenį nuo ieškinio pareiškimo šioje srityje.

26. Būtent tokiomis faktinėmis ir teisinėmis aplinkybėmis *Curtea de Apel Târgu Mureș* (Tirgu Murešo apeliacinis teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar [Chartijos] 47 straipsnio [pirma pastraipa], siejama su [ESS] 19 straipsnio [1 dalies antra pastraipa], ir [Orhuso konvencijos] 2 straipsnio 4 [punktas], siejama[s] su jos 9 straipsnio 3 dalimi, turi būti aiškinami taip, kad sąvoka „visuomenė“ apima tokį juridinį asmenį, kaip antai advokatų profesinę bendriją, kuris remiasi ne paties juridinio asmens teisių ar interesų pažeidimu, o fizinių asmenų – advokatų, kurie yra šios bendrijos nariai – teisių ir interesų pažeidimu, [ir] ar toks subjektas gali būti prilyginamas fizinių asmenų, veikiančių per asociaciją ar organizaciją, grupei, kaip tai suprantama pagal konvencijos 2 straipsnio 4 dalį?

2. Jeigu atsakymas į pirmąjį klausimą būtų teigiamas, ar, atsižvelgiant tiek į konvencijos 9 straipsnio 3 dalies tikslus, tiek į pagal Sąjungos teisę suteiktos teisės į veiksmingos teisminės gynybos tikslą, konvencijos 9 straipsnio 3 dalis ir [Chartijos] 47 straipsnio [pirma ir antra pastraipos], siejamos su [ESS] 19 straipsnio [1 dalies antra pastraipa], turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiama tokia nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią tokios advokatų profesinės bendrijos teisė kreiptis į teismą siejama su jos pačios intereso įrodymu arba aplinkybe, kad pareiškiant ieškinį siekiama apsaugoti teisinę padėtį, tiesiogiai susijusią su pačiu tikslu, kuriam buvo įsteigta tokios formos organizacija, šiuo atveju – advokatų profesinė bendrija?

3. Jeigu atsakymas į pirmąjį ir antrąjį klausimus būtų teigiamas (arba neatsižvelgiant į atsakymus į šiuos abu klausimus), ar konvencijos 9 straipsnio 3, 4 ir 5 dalys ir [Chartijos] 47 straipsnio [pirma ir antra pastraipos], siejamos su [ESS] 19 straipsnio [1 dalies antra pastraipa], turi būti aiškinamos taip, jog pasakymas, kad atitinkamos ir veiksmingos teisių gynimo priemonės, įskaitant teismo sprendimo priėmimą, turi būti „ne per daug brangios“, reiškia, kad reikalingos taisyklės ir (arba) kriterijai, pagal kuriuos būtų ribojamos pralaimėjusios proceso šalies patiriamos bylinėjimosi išlaidos, t. y. nacionalinis teismas turi užtikrinti, kad būtų laikomasi reikalavimo, kad išlaidos nebūtų per daug didelės, atsižvelgiant tiek į asmens, siekiančio apginti savo teises, interesus, tiek į bendrą aplinkos apsaugos interesą?“

27. Sučavos apygardos taryba, Airija, Lenkijos vyriausybė ir Europos Komisija pateikė rašytines pastabas. 2023 m. gegužės 4 d. vykusiame teismo posėdyje buvo išklausytos ieškovės pagrindinėje byloje, Sučavos apygardos tarybos, Airijos ir Komisijos žodinės pastabos.

III. Vertinimas

Pirminės pastabos

Teisės, kurias apeliantė įgyja pagal Sąjungos teisę

28. Savo rašytinėse pastabose Komisija nurodė, kad pagrindinė byla patenka į Sąjungos aplinkos teisės taikymo sritį. Šiuo klausimu ji pažymėjo, kad prašyme priimti prejudicinį sprendimą minimos Direktyva 1999/31 ir Direktyva 2011/92/ES[7] ir kad ginčijami administraciniai aktai patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį.

[7] 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo (OL L 26, 2012, p. 1).

29. Komisija išreiškė tam tikrų abejonių dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą aiškumo. Kalbant konkrečiau, jos teigimu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nepaaiškino, kokias teises apeliantė kildina iš Sąjungos teisės ir kaip „stiprus poveikis“, kurį, apeliantės teigimu, sąvartynas padarė jos nariams, galėtų būti svarbus Sąjungos teisės požiūriu [8]. Atsižvelgdama į tai Komisija, remdamasi suformuota jurisprudencija, pagal kurią su Sąjungos teise susijusiems klausimams taikoma svarbos prezumpcija [9], daro išvadą, kad klausimai yra priimtini.

30. Sutinku su Komisija, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas atvejis patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį. Pirmiausia reikia priminti, kad Teisingumo Teismas turi jurisdikciją priimti prejudicinius sprendimus dėl Bendrijos pasirašytos, vėliau Sprendimu 2005/370 patvirtintos Orhuso konvencijos, kurios nuostatos nuo to laiko yra sudedamoji Sąjungos teisinės sistemos dalis, išaiškinimo [10]. Be to, iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad nagrinėjamas sąvartynas buvo pastatytas laikantis Direktyvoje 1999/31 nustatytų reikalavimų ir kad pagal Direktyvą 2011/92 buvo atliktas jo poveikio aplinkai vertinimas.

31. Tiesa, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nepaaiškino, kokias teises apeliantė kildina iš Sąjungos teisės. Per teismo posėdį dėl to paklausta apeliantė nurodė, kad procesines teises ji kildina iš Sąjungos teisės – Direktyvos 1999/31, Direktyvos 2001/42/EB [11] ir Direktyvos 2011/92. Dėl Direktyvos 2001/42 apeliantė nurodė, kad prieš priimant sąvartyno žemės naudojimo planą nebuvo atlikta poveikio aplinkai vertinimo ir buvo pažeista visuomenės teisė būti informuotai. Dėl Direktyvos 2011/92 apeliantė nurodė, kad poveikio aplinkai vertinimas buvo atliktas, tačiau taikyta ydinga procedūra ir buvo pažeista visuomenės teisė būti informuotai pagal Direktyvos 2011/92 11 straipsnį. Apeliantė nieko daugiau nenurodė dėl Direktyvos 1999/31.

32. Šiuo atžvilgiu reikia priminti, kad prejudiciniai klausimai susiję tik su Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 ir 4 dalimis. Toliau iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad nagrinėjant bylą iš esmės apeliantė pateikė kelis argumentus dėl ginčijamų administracinių aktų neteisėtumo, o atsakovės tvirtino, kad sąvartynas atitinka visus techninius reikalavimus pagal Direktyvą 1999/31.

33. Šiuo klausimu reikia priminti, kad pagal Direktyvos 1999/31 8 straipsnį kompetentingos institucijos neišduoda sąvartyno leidimo, jei neįsitikina, kad įvykdyti visi būtini reikalavimai. Tiek, kiek ieškinys susijęs ir su galimais šios direktyvos nustatytų įpareigojimų pažeidimais [12], sutinku su Lenkijos vyriausybės teiginiu, kad atsakymas į prašymą priimti prejudicinį sprendimą gali būti grindžiamas prielaida, jog apeliantė, be kita ko, siekia remtis iš Direktyvos 1999/31 kylančių pareigų pažeidimu. To turėtų pakakti, kad Teisingumo Teismas galėtų atsakyti į pateiktus klausimus, toliau nenagrinėdamas kitų Sąjungos aplinkosaugos direktyvų reikšmės.

[8] Šiuo klausimu žr. 2011 m. kovo 8 d. Sprendimą *Lesoochranárske zoskupenie* (C-240/09, EU:C:2011:125, 47 punktas).

[9] Komisija remiasi 2022 m. liepos 7 d. Sprendimu *Coca-Cola European Partners Deutschland* (C-257/21 ir C-258/21, EU:C:2022:529, 35 punktas).

[10] Šiuo klausimu žr. 2022 m. lapkričio 8 d. Sprendimą *Deutsche Umwelthilfe (Motorinių transporto priemonių tipo patvirtinimas)* (C-873/19, EU:C:2022:857, 48 punktas).

[11] 2001 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo (OL L 197, 2001, p. 30; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 6 t., p. 157).

[12] Šiuo klausimu žr. 2017 m. gruodžio 20 d. Sprendimą *Protect Natur-, Arten- und Landschaftsschutz Umweltorganisation* (C-664/15, EU:C:2017:987, 34 punktas).

34. Taigi prejudiciniai klausimai yra svarbūs Sąjungos teisės požiūriu tiek, kiek ginčijamų administracinių aktų teisminė kontrolė susijusi su galimais Direktyvoje 1999/31 nustatytų pareigų pažeidimais. Minėti klausimai atitinkamai performuluojami [13].

ESS 19 straipsnis ir Chartijos 47 straipsnis

35. Prejudiciniais klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašo išaiškinti Orhuso konvencijos 2 straipsnio 4 dalį ir 9 straipsnio 3 ir 4 dalis atsižvelgiant į ESS 19 straipsnį ir Chartijos 47 straipsnį. Kaip savo rašytinėse pastabose nurodė Komisija, SESV 19 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta valstybių narių pareiga numatyti teisių gynimo priemones, pakankamas veiksmingai teisinei apsaugai Sąjungos teisės reglamentuojamose srityse užtikrinti, kyla ir iš Chartijos 47 straipsnio. Tokiomis aplinkybėmis antrojo ir trečiojo prejudicinių klausimų analizė bus grindžiama tik Chartijos 47 straipsniu, nes neatrodo, kad, siekiant atsakyti į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo užduotus klausimus ir išspręsti jo nagrinėjamą ginčą, būtina atskirai analizuoti ESS 19 straipsnio 1 dalies antrą pastraipą [14]. Kalbant apie pirmąjį prejudicinį klausimą, dėl priežasčių, kurias paaiškinsiu atsižvelgdama į šį klausimą, nėra būtinybės atlikti analizę atsižvelgiant į kurią nors iš tų nuostatų.

Dėl pirmojo klausimo

36. Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar bylose dėl Sąjungos aplinkosaugos teisės pažeidimo advokatų profesinė bendrija gali būti laikoma „visuomenės“ nare, kaip tai suprantama pagal Orhuso konvencijos 2 straipsnio 4 dalį, siejamą su konvencijos 9 straipsnio 3 dalimi ir atsižvelgiant į Chartijos 47 straipsnį, kai ši advokatų profesinė bendrija remiasi ne kokios nors šiam subjektui būdingos teisės ar intereso pažeidimu, o fizinių asmenų, t. y. šią bendriją sudarančių advokatų, teisių ir interesų pažeidimu. Jis taip pat teiraujasi, ar šią advokatų profesinę bendriją sudarantys fiziniai asmenys, t. y. advokatai, gali būti laikomi fizinių asmenų, veikiančių per asociaciją ar organizaciją, „grupe“, kaip tai suprantama pagal Orhuso konvencijos 2 straipsnio 4 dalį.

Preliminarūs svarstymai dėl to, kas gali būti „visuomenės“ narys

37. Pirmiausia reikia priminti, kad Orhuso konvencijos 2 straipsnio 4 dalyje „visuomenė“ apibrėžiama kaip „vienas arba daugiau fizinių ar juridinių asmenų ir pagal nacionalinius įstatymus ar praktiką jų asociacijos, organizacijos arba grupės“. Šios sąvokos apibrėžtis suformuluota taip plačiai, kad, kaip pažymėjo Komisija ir Airija, iš esmės apima *visus*, jei

[13] Šiuo klausimu primintina, kad, remiantis suformuota jurisprudencija, nacionaliniams teismams ir Teisingumo Teismui bendradarbiaujant, kaip numatyta SESV 267 straipsnyje, pastarasis nacionaliniam teismui turi pateikti naudingą atsakymą, kuris leistų išspręsti jo nagrinėjamą ginčą. Tokiu atveju Teisingumo Teismui gali tekti performuluoti jam pateiktą klausimą (2022 m. lapkričio 17 d. Sprendimas *Porr Bau* (C-238/21, EU:C:2022:885, 24 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[14] Šiuo klausimu žr. 2019 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *A. K. ir kt. (Aukščiausiojo Teismo drausmės bylų kolegijos nepriklausomumas)* (C-585/18, C-624/18 ir C-625/18, EU:C:2019:982, 169 punktas).

laikomasi teisinių reikalavimų. Tokį aiškinimą patvirtina Orhuso konvencijos įgyvendinimo vadovas, kuriame nurodyta, kad sąvoka „visuomenė“ turėtų būti aiškinama taikant principą „*bet kuris asmuo*“ [15].

38. Kalbant konkrečiau apie fizinių ar juridinių asmenų „asociacijų, organizacijų ar grupių“, kurios pagal Orhuso konvencijos 2 straipsnio 4 dalį yra „visuomenės“ dalis, nustatymą, reikia pažymėti, kad jei šios „asociacijos, organizacijos ar grupės“ turi juridinio asmens statusą, jos bet kuriuo atveju patenka į juridinio asmens sąvokos apibrėžtį. Orhuso konvencijos įgyvendinimo vadove nurodoma, kad „[f]ormuluotė gali būti aiškinama tik taip, kad pagal konvenciją visuomenės nar[ėmis] taip pat gali būti laikomos *juridinio asmens statuso neturinčios* asociacijos, organizacijos ar grupės“ [16]. Vis dėlto „asociacijų, organizacijų ar grupių“, neturinčių juridinio asmens statuso, įtraukimas į sąvoką „visuomenė“ siejamas su nuoroda į *nacionalinės teisės aktus ar praktiką*. Taigi, kaip nurodyta Orhuso konvencijos įgyvendinimo vadove, „*ad hoc dariniai* gali būti laikomi visuomenės nariais tik tuo atveju, jei tenkinami nacionalinės teisės aktuose ar praktikoje nustatyti reikalavimai, jei tokių yra“, tačiau „tokie reikalavimai, jei tokių yra, turi atitikti konvencijos tikslą užtikrinti plačias galimybes naudotis jos teisėmis“ [17]. Be to, įgyvendinant šiuos reikalavimus, reikėtų atsižvelgti į Orhuso konvencijos 3 straipsnio 4 dalį, kurioje nustatyta kiekvienos Šalies pareiga „užtikrin[ti] deramą pripažinimą ir paramą asociacijoms, organizacijoms ar grupėms, padedančioms siekti aplinkosaugos tikslų, ir [tai], kad Šalies nacionalinė teisės sistema atitiktų šį įsipareigojimą“.

39. Tai reiškia, kad „asociacija, organizacija ar grupė“, atitinkanti nacionalinėje teisėje nustatytus reikalavimus, yra visuomenės narė ir gali naudotis pagal konvenciją visuomenei suteiktomis teisėmis.

40. Antra, reikia priminti, kad pagal Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 dalį visuomenės nariams, jeigu jie atitinka nacionalinėje teisėje nustatytus kriterijus (jei tokių yra), suteikiama teisė ginčyti veiksmus ir neveikimą, kuriais pažeidžiamos nacionalinės teisės nuostatos, susijusios su aplinka. Pagal 9 straipsnio 3 dalį ši teisė suteikiama visuomenės nariams, „aiškiai nenurodant jokių papildomų sąlygų, kuris iš visuomenės narių“ [18] gali naudotis šia teise. Todėl šios nuostatos taikymo sritis asmenų atžvilgiu apima *visus* „visuomenės narius“, jeigu jie atitinka „nacionaliniuose įstatymuose numatytus kriterijus, jeigu tokie yra“.

41. Šiuo požiūriu asociacija, organizacija ar grupė, atitinkanti nacionalinėje teisėje nustatytus reikalavimus, turi teisę pareikšti ieškinį pagal 9 straipsnio 3 dalį, siekdama ginčyti veiksmus ar neveikimą, kuriems taikoma ši nuostata. Ar toks visuomenės narys atitinka nacionalinėje teisėje nustatytus kriterijus, kad turėtų teisę pasinaudoti teise kreiptis į teismą, yra su *locus standi* susijęs klausimas, kuris bus aptartas nagrinėjant antrąjį prejudicinį klausimą.

[15] Jungtinių Tautų Europos ekonomikos komisija, „Orhuso konvencija: įgyvendinimo vadovas“ (2-asis leidimas, 2014 m.) (toliau – Orhuso konvencijos įgyvendinimo vadovas), p. 55. Vis dėlto iš Teisingumo Teismo suformuotos jurisprudencijos matyti, kad, nors šis vadovas gali būti laikomas aiškinamuoju dokumentu, į kurį, be kitų reikšmingų dokumentų, prireikus galima atsižvelgti aiškinant Orhuso konvenciją, jame išdėstyta analizė neturi jokios privalomosios galios ir norminės reikšmės, kokią turi šios Konvencijos nuostatos (žr., be kita ko, 2022 m. lapkričio 8 d. Sprendimą *Deutsche Umwelthilfe (Motorinių transporto priemonių tipo patvirtinimas)* (C-873/19, EU:C:2022:857, 55 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[16] Orhuso konvencijos įgyvendinimo vadovas, p. 55 (išskirta mano). Žr. Jendroska, J., „Access to Justice in the Aarhus Convention – Genesis, Legislative History and Overview of the Main Interpretation Dilemmas“, *Journal for European Environmental & Planning Law*, 2020 (17), p. 372–408, ypač p. 386 – autorius pažymi, kad 2 straipsnio 4 dalies „kompromisine formuluote“ ketinta apimti „bet kokią formą, kuria fiziniai ar juridiniai asmenys gali teisėtai susiburti tam tikroje teisinėje sistemoje, taigi nebūtinai reikalaujant, kad NVO turėtų teisinį subjektiškumą“.

[17] Orhuso konvencijos įgyvendinimo vadovas, p. 55 (išskirta mano).

[18] Orhuso konvencijos įgyvendinimo vadovas, p. 55.

42. Taigi nustatant, ar asmuo gali pareikšti ieškinį kaip visuomenės narys, kaip teigė Lenkijos vyriausybė, „asociacijos, organizacijos ar grupės“ forma ar tikslas nėra svarbūs, jeigu ji atitinka nacionalinėje teisėje nustatytus reikalavimus. Be to, kaip teigė Komisija, nėra svarbu, ar tas narys gina savo, kitų narių ar visuomenės interesus.

Teisinio subjektiškumo neturinti advokatų profesinė bendrija kaip „visuomenės“ narė

43. Pagrindinėje byloje nagrinėjamomis aplinkybėmis AB&CD yra advokatų profesinė bendrija, neturinti juridinio asmens statuso. Nepaisant teisinio subjektiškumo neturėjimo, iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad advokatų profesinė bendrija pagal Advokatų profesinės veiklos statuto 196 straipsnio 3 dalį turi procesinį teisnumą dėl ginčų, kylančių jai vykdant profesinę veiklą.

44. Atsižvelgiant į plačią sąvokos „visuomenė“ taikymo sritį, kaip paaiškinta pirma, apribojimas, pagal kurį advokatų profesinė bendrija gali kreiptis į teismą tik dėl klausimų, susijusių su jos profesinės veiklos vykdymu, negali atimti iš jos „visuomenės narės“ statuso pagal 2 straipsnio 4 dalį. Vis dėlto šis apribojimas susijęs su nacionalinėje teisėje nustatytais kriterijais dėl tokios profesinės bendrijos *teisės* pareikšti ieškinį pagal 9 straipsnio 3 dalį. Be to, tai, kad ši advokatų profesinė bendrija remiasi ne kokios nors šiam subjektui būdingos teisės ar intereso pažeidimu, o ją sudarančių narių teisių ir interesų pažeidimu, taip pat negali paneigti jos, kaip „visuomenės narės“, statuso.

Advokatų profesinės bendrijos nariai kaip fizinių asmenų „grupė“

45. Kalbant apie pirmojo prejudicinio klausimo antrąjį aspektą, mano supratimu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar, *nepaisant naudojamos formos*, fiziniai asmenys, sudarantys advokatų profesinę bendriją, gali būti laikomi sudarančiais fizinių asmenų, veikiančių per asociaciją ar organizaciją, „grupę“, kaip tai suprantama pagal Orhuso konvencijos 2 straipsnio 4 dalį. Atsižvelgiant į pirma išdėstytus preliminarius svarstymus, šie asmenys gali būti laikomi fizinių asmenų, veikiančių per asociaciją ar organizaciją, „grupe“, jeigu jie atitinka nacionalinėje teisėje nustatytus reikalavimus. Tai reiškia, kad jei šie asmenys aplinkos apsaugos klausimais veikia kaip *ad hoc* darinys ar grupė, nacionalinis teismas turėtų nustatyti, ar tokia grupė atitinka nacionalinėje teisėje nustatytus reikalavimus, jeigu jų esama, kad galėtų būti laikoma „visuomenės“ narė.

Aiškinimas atsižvelgiant į tikslą užtikrinti plačias galimybes kreiptis į teismą

46. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašė išaiškinti Orhuso konvencijos 2 straipsnio 4 dalį atsižvelgiant į Chartijos 47 straipsnį. Vis dėlto Chartijos 47 straipsnis yra svarbus ne apibrėžiant pačią visuomenę, bet vertinant nacionalinėje teisėje nustatytus kriterijus, pagal kuriuos galima pareikšti ieškinį pagal 9 straipsnio 3 dalį, o tai yra antrojo klausimo dalykas. Atsižvelgiant į tai, nacionalinės teisės aktuose ar praktikoje nustatyti reikalavimai „asociacijoms, organizacijoms ar grupėms“, kurios gali būti laikomos „visuomenės“ nariais, turi atitikti bendrąjį Orhuso konvencijos tikslą užtikrinti *plačias galimybes kreiptis į teismą*. Nors „plačios galimybės kreiptis į teismą“ konvencijos 9 straipsnio 2 dalyje ir atitinkamų direktyvų nuostatose aiškiai nurodytos tik siejant su „pakankamo suinteresuotumo ir teisės pažeidimo“ nustatymu kaip ieškinio pareiškimo sąlyga, visuotinai pripažįstama, kad ši aplinkybė yra Orhuso konvencijos

„bendras tikslas“ ir neapsiriboja jos 9 straipsnio 2 dalimi [19].

47. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, manau, kad bylose, susijusiose su Sąjungos aplinkos teisės pažeidimu, advokatų profesinė bendrija gali būti laikoma „visuomenės“ nare, kaip tai suprantama pagal Orhuso konvencijos 2 straipsnio 4 dalį, siejamą su šios konvencijos 9 straipsnio 3 dalimi, kai ši advokatų profesinė bendrija remiasi ne kokios nors šiam subjektui būdingos teisės ar intereso pažeidimu, o fizinių asmenų, t. y. šią bendriją sudarančių advokatų, teisių ir interesų pažeidimu. Fiziniai asmenys, sudarantys šią advokatų profesinę bendriją, gali būti laikomi sudarančiais fizinių asmenų, veikiančių per asociaciją ar organizaciją, „grupę“, kaip tai suprantama pagal tas pačias nuostatas, jei laikomasi nacionalinėje teisėje ar praktikoje nustatytų reikalavimų. Pagal šiuos reikalavimus turi būti užtikrintos plačios galimybės kreiptis į teismą.

Dėl antrojo klausimo

48. Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar bylose dėl Sąjungos aplinkos teisės pažeidimo Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 dalis, siejama su Chartijos 47 straipsniu, turi būti aiškinama taip, kad ja draudžiama nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią advokatų profesinės bendrijos *locus standi* priklauso nuo to, ar ji įrodo savo interesą, ar nuo to, kad pareikšdama ieškinį ji siekia apsaugoti teisinę padėtį, tiesiogiai susijusią su konkrečiu tikslu, dėl kurio buvo įsteigta tokio pobūdžio organizacija.

49. Iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, jog šis klausimas grindžiamas tuo, kad pagal taikytinus nacionalinės teisės aktus skundo dėl administracinio akto priimtinumas priklauso nuo to, ar pareiškėjas įrodo, kad ginčijamas aktas pažeidžia jo teisę arba teisėtą interesą, kurį teisės aktų leidėjas vadina „teisėtu privačiu interesu“. Pagal tokius teisės aktus tik papildomai, po to, kai rėmėsi teisėtu privačiu interesu, fizinis ar juridinis asmuo arba suinteresuota organizacija gali siekti „objektyvaus ginčo“, pareikšdami ieškinį teisėtam viešajam interesui ginti. Aplinkosaugos bylų srityje OUG Nr. 195/2005 pripažįstama tokio objektyvaus ginčo galimybė. Vis dėlto asmenų, kurie pirmiausia ir tiesiogiai gali remtis teisėtu viešuoju interesu, kategorijai priklauso tik aplinkosaugos NVO. Kiti asmenys, įskaitant apeliantę pagrindinėje byloje, turi laikytis bendrųjų *locus standi* taisyklių. Kalbant konkrečiau, apeliantė, kaip advokatų profesinė bendrija, gali pareikšti ieškinį, siekdama apginti teisinę padėtį, susijusią su konkrečiu jos įsteigimo tikslu. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar pagal 9 straipsnio 3 dalį draudžiamos tokios nacionalinėje teisėje nustatytos sąlygos, kad būtų galima nustatyti *locus standi*.

„Locus standi“ reikalavimai ir veiksminga aplinkos apsauga pagal Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 dalį

50. Šiuo klausimu reikia priminti, kad 9 straipsnio 3 dalyje pripažįstama visuomenės narių teisė ginčyti privačių asmenų ir valdžios institucijų veiksmus ir neveikimą, kuriais pažeidžiamos nacionalinės teisės nuostatos, susijusios su aplinka. Iš šios nuostatos matyti, jog tam, kad pareiškėjas turėtų šioje nuostatoje numatytas teises, jis turi, be kita ko, būti „visuomenės narys“ ir atitikti „nacionaliniuose įstatymuose numatytus kriterijus, jeigu tokių yra“ [20].

[19] Generalinės advokatės J. Kokott išvada byloje *Edwards* (C-260/11, EU:C:2012:645, 48 punktas). Taip pat žr. Sikora, A., *Constitutionalisation of Environmental Protection in ES law*, Europa Law Publishing, Zutphen, 2020, p. 281.

[20] 2022 m. lapkričio 8 d. Sprendimas *Deutsche Umwelthilfe (Motorinių transporto priemonių tipo patvirtinimas)* (C-873/19, EU:C:2022:857, 59 punktas).

51. Dėl „kriterijų“, kurie gali būti taikomi peržiūros procedūroms, Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad valstybės narės, naudodamosi šiuo klausimu joms suteikta diskrecija, gali nustatyti proceso teisės normas dėl sąlygų, kurias būtina įvykdyti, kad visuomenės atstovai turėtų teisę pasinaudoti tokiomis peržiūros procedūromis [21].

52. Vis dėlto Teisingumo Teismas taip pat yra konstatavęs, kad, nors pati Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 dalis Sąjungos teisėje nėra tiesiogiai veikianti, pagal šią nuostatą, siejamą su Chartijos 47 straipsniu, valstybėms narėms nustatyta pareiga užtikrinti veiksmingą Sąjungos teisės, ypač aplinkos teisės nuostatų, suteiktų teisių teisminę apsaugą [22].

53. Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 dalyje, kurios tikslas – užtikrinti veiksmingą aplinkos apsaugą, numatyta teisė pateikti skundą taptų visiškai neveiksminga, netgi prarastų pačią savo esmę, jeigu būtų pripažinta, kad, nustačius nacionalinėje teisėje numatytus kriterijus, iš tam tikros kategorijos „visuomenės narių“, juolab „suinteresuotos visuomenės narių“, pavyzdžiui, aplinkos apsaugos asociacijų, atitinkančių Orhuso konvencijos 2 straipsnio 5 punkte nustatytus reikalavimus, būtų atimta *bet kokia teisė* apskųsti teismui privačių asmenų ar valdžios institucijų veiksmus ar neveikimą, kuriais pažeidžiamos tam tikrų kategorijų Sąjungos aplinkos teisės nuostatos [23].

54. Diskrecija įgyvendinant 9 straipsnio 3 dalį neleidžia valstybėms narėms nustatyti tokių griežtų kriterijų, įskaitant kriterijus, susijusius su *locus standi*, kad aplinkos apsaugos asociacijoms būtų faktiškai neįmanoma patikrinti, ar laikomasi Sąjungos aplinkos teisės normų [24]. Šiuo tikslu reikia atsižvelgti į tai, kad tokios normos dažniausiai iš esmės orientuotos į viešąjį interesą, o ne tik į atskirų privačių asmenų interesų apsaugą; be to, šių organizacijų užduotis – ginti viešąjį interesą [25].

55. Nors Teisingumo Teismo jurisprudencijoje daugiausia dėmesio skiriama aplinkos apsaugos organizacijų, atitinkančių 2 straipsnio 5 dalyje nustatytus reikalavimus, teisei pareikšti ieškinį, 9 straipsnio 3 dalimi, siejama su Chartijos 47 straipsniu, siekiama užtikrinti veiksmingą visų visuomenės narių teisminę gynybą aplinkosaugos bylose. Šis bendrasis principas taip pat taikytinas kitų kategorijų visuomenės nariams, visų pirma asociacijoms, organizacijoms ar grupėms, kurios iš tikrųjų skatina aplinkos apsaugą, net jeigu jos (dar) formaliai nėra laikomos aplinkosaugos organizacijomis, kaip tai suprantama pagal 2 straipsnio 5 dalį.

56. Šiuo klausimu pirmiausia reikia pabrėžti, kaip taikliai pažymėta teisinėje literatūroje, jog 9 straipsnio 3 dalyje „nenurodoma, kad NVO turėtų turėti daugiau privilegijų nei fiziniai asmenys“ [26]. Konvencijos aštuonioliktoje konstatuojamojoje dalyje pabrėžiama, kad „visuomenei, įskaitant organizacijas, turėtų būti sudaryta galimybė naudotis veiksmingomis teisminėmis

[21] Šiuo klausimu žr. 2022 m. lapkričio 8 d. Sprendimą *Deutsche Umwelthilfe (Motorinių transporto priemonių tipo patvirtinimas)* (C-873/19, EU:C:2022:857, 63 punktas).

[22] Šiuo klausimu žr. 2022 m. lapkričio 8 d. Sprendimą *Deutsche Umwelthilfe (Motorinių transporto priemonių tipo patvirtinimas)* (C-873/19, EU:C:2022:857, 66 punktas).

[23] Šiuo klausimu žr. 2022 m. lapkričio 8 d. Sprendimą *Deutsche Umwelthilfe (Motorinių transporto priemonių tipo patvirtinimas)* (C-873/19, EU:C:2022:857, 67 punktas) (išskirta mano).

[24] Šiuo klausimu žr. 2022 m. lapkričio 8 d. Sprendimą *Deutsche Umwelthilfe (Motorinių transporto priemonių tipo patvirtinimas)* (C-873/19, EU:C:2022:857, 69 punktas) (išskirta mano).

[25] Šiuo klausimu žr. 2022 m. lapkričio 8 d. Sprendimą *Deutsche Umwelthilfe (Motorinių transporto priemonių tipo patvirtinimas)* (C-873/19, EU:C:2022:857, 68 punktas) (išskirta mano).

[26] Sobotta, C., „New Cases on Article 9 of the Aarhus Convention“, (2018) *Journal for European Environmental & Planning Law*, p. 241–258, p. 244. Priešingai, 9 straipsnio 2 dalyje, kurioje reglamentuojama „atitinkamų visuomenės atstovų“ teisė kreiptis į teismą, aplinkosaugos organizacijos atskiriamos nuo visų kitų „atitinkamų visuomenės atstovų“.

priemonėmis ginant jos teisėtus interesus ir vykdant įstatymus“. Be to, 3 straipsnio 4 dalyje nustatyta šalių pareiga užtikrinti „deramą pripažinimą ir paramą asociacijoms, organizacijoms ar grupėms, padedančioms siekti aplinkosaugos tikslų“.

57. Antra, nors 9 straipsnio 3 dalyje, siejamoje su aštuoniolikta konstatuojamąja dalimi, *locus standi* reikalavimai neatskiriami atsižvelgiant į visuomenės nario kategoriją, nepaneigiama, kad ta nuostata valstybėms narėms leidžiama nustatyti kriterijus. Vis dėlto, kaip jau nurodyta, šiais kriterijais turėtų būti paisoma teisės į veiksmingą teisminę gynybą pagal Chartijos 47 straipsnį. Be to, nustatydamos šiuos kriterijus valstybės narės turėtų nepažeisti tikslo užtikrinti plačias galimybes kreiptis į teismą.

58. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad plačios galimybės kreiptis į teismą tikslas susijęs su „*bendresniu* Sąjungos teisės aktų leidėjo siekiu išlaikyti, saugoti ir gerinti aplinkos kokybę ir skatinti visuomenę aktyviai dalyvauti siekiant šio tikslo“ [27]. Taip aplinkosaugos teisingumo srityje pripažįstamas „neatsiejamumas“ [28] aukšto aplinkos apsaugos lygio pagal SESV 191 straipsnio 2 dalį ir Chartijos 37 straipsnį ir visuomenės teisės kreiptis į teismą [29].

59. Savo išvadoje byloje *Edwards* [30] generalinė advokatė J. Kokott yra nurodžiusi, kad teisinės apsaugos pagal Orhuso konvenciją apimtis yra platesnė nei veiksmingos teisinės apsaugos pagal Chartijos 47 straipsnį. Iš tiesų, nors pastaroji nuostata aiškiai susijusi su *individualių* teisių apsauga, teisinė apsauga aplinkosaugos bylose „iš esmės skirta ne vien individualiam ieškovų interesui tenkinti, bet taip pat, ar netgi vien, visuomenei“ [31]. Generalinė advokatė taip pat teisingai pažymėjo, kad „su aplinkos apsauga susijusio viešojo intereso pripažinimas ypač svarbus, nes gali būti daug atvejų, kai teisiškai apsaugotiems atskirų asmenų interesams įtaka nedaroma ar daroma tik iš dalies“ [32]. Vis dėlto tokiose bylose „aplinka negali pati gintis teisme – jai turi atstovauti, pvz., aktyvūs piliečiai ar nevyriausybinės organizacijos“ [33].

60. Atsižvelgiant į tikslą užtikrinti plačias galimybes kreiptis į teismą, formuojant Teisingumo Teismo jurisprudenciją galima reaguoti į *kintančią* aplinkosaugos bylų *dinamiką*. Teisingumo Teismas pripažįsta, kad aktyvūs piliečiai gali atlikti svarbų vaidmenį ginant aplinką, nes yra nusprendęs, kad „asmenys ir visuomeninės organizacijos savaime skatinami aktyviai dalyvauti saugant aplinką“ [34].

61. Vis dėlto tai nereiškia, kad kam nors suteikiama besąlygiška *locus standi*. Atitikties komitetas yra nusprendęs, kad „[š]alys neprivalo savo nacionaliniuose įstatymuose nustatyti visuotinio ieškinio (*actio popularis*) sistemos, pagal kurią kiekvienas asmuo galėtų ginčyti bet kokį su aplinka susijusį sprendimą, veiksmą ar neveikimą“ [35]. Valstybės narės išlaiko diskreciją taikyti kriterijus, skirtus nustatyti, kokiomis sąlygomis visuomenės nariai gali pareikšti ieškinį, siekdami

[27] 2013 m. balandžio 11 d. Sprendimas *Edwards ir Pallikaropoulos* (C-260/11, EU:C:2013:221, 32 punktas).

[28] Sikora, A., *Constitutionalisation of Environmental Protection in ES law*, Europa Law Publishing, 2020, p. 280.

[29] Toliau plėtojant šią mintį, akademinėje literatūroje teigiama, kad plati teisė kreiptis į teismą galėtų būti laikoma aukšto aplinkos apsaugos lygio „*procedūriniu aspektu*“ ir „svarbiausiu principu“ aplinkosaugos bylose. Sikora, A., *op. cit.* 29 išnaša, p. 282.

[30] Generalinės advokatės J. Kokott išvada byloje *Edwards* (C260/11, EU:C:2012:645).

[31] Generalinės advokatės J. Kokott išvada byloje *Edwards* (C260/11, EU:C:2012:645, 39 ir 40 punktai).

[32] Ten pat, 42 punktas.

[33] Ten pat.

[34] 2013 m. balandžio 11 d. Sprendimas *Edwards ir Pallikaropoulos* (C260/11, EU:C:2013:221, 40 punktas).

[35] Orhuso konvencijos įgyvendinimo vadovas, p. 198. Kaip pažymima akademinėje literatūroje, dėl teisės kreiptis į teismą aplinkosaugos klausimais „apskritai buvo karštai diskutuojama beveik iki pat derybų pabaigos“, o galutinis tekstas šiuo klausimu yra „daugelio labai skirtingų nuomonių ir tikslų kompromisinių sprendimų rezultatas, todėl atspindi tai, kas buvo įmanoma, o ne tai, ko reikėjo ar norėta“. Jendroska, J., *op. cit.* 16 išnaša, p. 398 ir 407.

apsaugoti aplinką. Kaip iš esmės nurodė Komisija ir Airija, bylinėjimosi aplinkosaugos klausimais supaprastinimas yra teisėtas tikslas, siekiant išvengti situacijos, kurią teismams būtų sunku valdyti. Vis dėlto, kaip jau buvo pažymėta, jei dėl *locus standi* kriterijų tam tikrų kategorijų visuomenės nariams nebūtų suteikiama jokios teisės kreiptis į teismą pagal 9 straipsnio 3 dalį, tai būtų pernelyg griežta, kad būtų užtikrinta teisė kreiptis į teismą pagal konvenciją.

62. Norint įvertinti, ar *locus standi* reikalavimais tam tikrų kategorijų visuomenės nariams faktiškai užkertamas kelias pareikšti ieškinį, svarbu atsižvelgti į visą teisinę sistemą ir įvertinti, kokiu mastu nacionalinė teisė sukelia tokias *blokuojančias pasekmes*[36].

63. Remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pateiktais paaiškinimais, pagrindinėje byloje nagrinėjamais nacionalinės teisės aktais aplinkosaugos NVO suteikiama teisė pareikšti ieškinį aplinkosaugos klausimais. Kiti visuomenės nariai turi laikytis *locus standi* reikalavimų pagal galiojančius teisės aktus. Tiksliau, jie turi remtis teisėtu privačiu interesu ir tik papildomai – teisėtu viešuoju interesu. Atsižvelgiant į pirma išdėstytus argumentus, subjektiniu ginču grindžiamo bylinėjimosi modelio taikymas pats savaime nėra nesuderinamas su 9 straipsnio 3 dalimi. Vis dėlto atsižvelgiant į tai, kad aplinkosaugos bylose vyrauja viešasis interesas, nacionalinis teismas turi kiek įmanoma išsamiau išaiškinti procesines taisykles, susijusias su sąlygomis, kurias reikia įvykdyti norint pareikšti ieškinį, atsižvelgdamas į 9 straipsnio 3 dalies tikslus ir siekdamas užtikrinti plačias galimybes kreiptis į teismą. Dėl tokių taisyklių tam tikrų kategorijų „visuomenės nariams“, visų pirma įskaitant organizacijas, asociacijas ar grupes, tikrai skatinančias aplinkos apsaugą ir atitinkančias visus nacionalinės teisės reikalavimus, neturėtų būti faktiškai neįmanoma ginčyti pagal administracinę procedūrą priimtą sprendimą, kuris gali prieštarauti Sąjungos aplinkos teisei. Šiuo tikslu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas galėtų apsvarstyti, kokią reikšmę aiškinant *locus standi* taisykles turi tai, kad nacionalinėje teisėje pripažįstama kiekvieno asmens teisė į „saugią ir ekologiškai subalansuotą aplinką“.

Advokatų profesinės bendrijos teisė pareikšti ieškinį pagal 9 straipsnio 3 dalį

64. Kalbant konkrečiai apie apeliantės, kaip advokatų profesinės bendrijos, statusą, reikia priminti, kad apeliantė teigė ieškinį reiškianti savo narių vardu ir dėl viešojo intereso. Vis dėlto reikia pažymėti, kad *locus standi* reikalavimai turi būti nustatomi atsižvelgiant į apeliantę. Kaip mano Airija ir iš esmės Lenkijos vyriausybė, taip pat Komisija, nacionalinis teismas neturėtų atsižvelgti į „už subjekto stovinčius“ fizinius asmenis, kad nustatytų jo *locus standi*. Apskritai įstatyme gali būti numatytos sąlygos, kuriomis bylos šalys turi teisę pareikšti ieškinį kitų asmenų interesams ar teisėms arba viešajam interesui ginti (asociacijų arba atstovaujamoji *locus standi*)[37]. Vis dėlto neatrodo, kad apeliantės pagrindinėje byloje atveju taip yra. Be to, iš bylos medžiagos neatrodo, kad apeliantės nariai ar paveikto regiono gyventojai būtų įgalioję ją pareikšti ieškinį jų vardu.

65. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat klausia, ar šią bendriją sudarantys nariai gali būti pripažįstami asmenų „grupe“. Šiomis aplinkybėmis atrodo, kad apeliantė naudojasi advokatų profesine bendrija kaip įrankiu, kad veiktų kaip *ad hoc* darinys, padedantis siekti aplinkosaugos tikslų. Jeigu tokie asmenys norėtų pareikšti ieškinį kaip „grupė“, tuomet jie ir turėtų veikti kaip grupė. Jeigu nacionalinėje teisėje nenumatyta kitaip, tik „grupės“

[36] Atitikties komiteto ataskaita, ACCC/C/2006/18 (Danija), 30 punktas.

[37] Apskritai žr. Cane, P., *Administrative law*, Oxford University Press, Oxford, 2011, p. 285 ir paskesni ir Cadiet, L., Normand, J. ir Amrani Mekki, S., *Théorie générale du procès*, PUF, 3-iasis leid., 2020, 171 ir paskesni punktai.

ieškinio pareiškimo metu nacionalinis teismas galėtų įvertinti, ar tokia „grupė“ atitinka nacionalinius reikalavimus, kad būtų laikoma visuomenės nare, ir ar ji gali atitikti *locus standi* kriterijus, atsižvelgiant į tikslą užtikrinti plačias galimybes kreiptis į teismą.

66. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, manau, kad bylose dėl Sąjungos aplinkos teisės pažeidimo pagal Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 dalį, siejamą su Chartijos 47 straipsniu, nedraudžiama nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią advokatų profesinės bendrijos ieškinio priimtinumas priklauso nuo to, ar ji įrodo savo interesą, ar nuo to, kad pareikšdama ieškinį ji siekia apsaugoti teisinę padėtį, tiesiogiai susijusią su konkrečiu tikslu, dėl kurio buvo įsteigta tokio pobūdžio organizacija. Vis dėlto atsižvelgiant į tai, kad aplinkosaugos bylose vyrauja viešasis interesas, nacionalinis teismas turi kiek įmanoma išsamiau aiškinti procesines taisykles, susijusias su sąlygomis, kurias reikia įvykdyti norint pareikšti ieškinį, atsižvelgdamas į 9 straipsnio 3 dalies tikslus ir siekdamas užtikrinti plačias galimybes kreiptis į teismą. Dėl tokių taisyklių tam tikrų kategorijų „visuomenės“ nariams, visų pirma įskaitant organizacijas, asociacijas ar grupes, tikrai padedančias siekti aplinkosaugos tikslų ir atitinkančias visus nacionalinės teisės reikalavimus, neturėtų būti faktiškai neįmanoma ginčyti pagal administracinę procedūrą priimto sprendimo, kuris gali prieštarauti Sąjungos aplinkos teisei.

Dėl trečiojo klausimo

67. Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar nagrinėjant bylas dėl Sąjungos aplinkos teisės pažeidimo Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3, 4 ir 5 dalys, atsižvelgiant į Chartijos 47 straipsnį, turi būti aiškinamos taip, jog reikalavimas, kad atitinkamos ir veiksmingos teisių gynimo priemonės, įskaitant teismo sprendimo priėmimą, būtų „ne per daug brangios“, reiškia, kad reikalingos taisyklės ir (arba) kriterijai, pagal kuriuos būtų ribojamos pralaimėjusios proceso šalies patiriamos bylinėjimosi išlaidos, t. y. kad nacionalinis teismas turi užtikrinti, kad būtų laikomasi reikalavimo, kad išlaidos nebūtų pernelyg didelės, atsižvelgiant tiek į asmens, siekiančio apginti savo teises, interesus, tiek į viešąjį interesą saugoti aplinką.

68. Šiuo klausimu iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad Rumunijos teisės aktuose, būtent Civilinio proceso kodekso 451–453 straipsniuose, išsamiai išvardytos bylinėjimosi išlaidos ir numatyti įvairūs kriterijai, kuriais remdamasis teismas gali motyvuotai sumažinti advokatų honorarus. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas išreiškė abejonių, ar nacionalinėje teisėje nustatyti bendrieji kriterijai apima pakankamai konkrečias taisykles ir sąlygas, leidžiančias įvertinti ir numatyti dideles ginčų dėl aplinkosaugos bylinėjimosi išlaidas. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad tai dar labiau pasakytina apie aplinkybes, kai ieškinys gali būti atmestas kaip nepriimtinas dėl to, kad nėra procesinio teisnumo arba neįvykdyti *locus standi* ir teisinio suinteresuotumo reikalavimai. Galiausiai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar Teisingumo Teismo jurisprudencija dėl Direktyvos 2011/92 11 straipsnio 4 dalies, susijusios su visuomenės dalyvavimu, suformuota Sprendime *North East Pylon Pressure Campaign ir Sheehy*[38], taikytina Orhuso konvencijos 9 straipsnio 4 daliai.

69. Pirmiausia dėl klausimo, susijusio su jurisprudencijos dėl Orhuso konvencijos 9 straipsnio 4 dalyje įtvirtintos ne per brangios procedūros taisyklės (toliau – NPBP taisyklė) aiškinimo taikymu, pažymėtina, kad atsakymą jau galima rasti Sprendime *North East Pylon Pressure Campaign ir Sheehy*. Šiame sprendime Teisingumo Teismas konstatavo, kad 9 straipsnio

[38] 2018 m. kovo 15 d. sprendimas (C-470/16, EU:C:2018:185).

4 dalis, kurioje patikslinamos tiems procesams būdingos savybės, pirmiausia – kad jie nebūtų pernelyg brangūs, aiškiai taikoma tiek šio straipsnio 3 dalyje, tiek, be kita ko, jo 2 dalyje nurodytiems procesams [39].

70. Taigi reikia manyti, kad NPBP taisyklė taikytina tokiai procedūrai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, kuri susijusi su 9 straipsnio 3 dalies taikymu.

71. Antra, kalbant apie išlaidų vertinimo kriterijus ir atsižvelgimą į privatų interesą ir bendrąjį interesą ginti aplinką, iš pradžių reikėtų pažymėti, kad Orhuso konvencijos 3 straipsnio 8 dalyje aiškiai leidžiama patirti pagrįstų išlaidų. Pagal 9 straipsnio 4 dalį nedraudžiama priteisti išlaidas, jeigu jos nėra per didelės [40]. Kadangi šioje nuostatoje nenumatyta jokių konkrečių kriterijų, išlaidų vertinimas nėra nulemtas iš anksto, o priklauso nuo konkrečios bylos aplinkybių ir nacionalinės teisinės sistemos [41].

72. Sprendime *Edwards ir Pallikaropoulos* [42] Teisingumo Teismas nustatė svarbius kriterijus, pagal kuriuos vertinamas NPBP taisyklės aiškinimas. Šie kriterijai parodo *bendrą* ir išsamų per didelių išlaidų klausimo vertinimą. Konkrečiau tariant, iš to sprendimo matyti, kad nacionalinis teismas turi atsižvelgti į visas bylai reikšmingas nacionalinės teisės nuostatas, taip pat tiek į savo teises siekiančio apginti asmens interesą, tiek į viešąjį interesą apsaugoti aplinką, ir kad bylinėjimosi išlaidos neturi viršyti suinteresuotojo asmens finansinių galimybių ir bet kuriuo atveju neturi būti objektyviai nepagrįstos [43]. Be to, analizuodamas suinteresuotojo asmens finansines galimybes nacionalinis teismas gali atsižvelgti į atitinkamų šalių situaciją, tai, ar pareiškėjas gali pagrįstai tikėtis, kad jo reikalavimai bus patenkinti, tai, kokio dydžio rizika kyla jam ir aplinkos apsaugai, taikytinos teisės ir proceso sudėtingumą ir į galimą reikalavimų nepagrįstumą atskirose jų nagrinėjimo stadijose [44].

73. Be to, Teisingumo Teismas yra nusprendęs, jog NPBP taisyklė aplinkosaugos srityje padeda užtikrinti, kad būtų paisoma Chartijos 47 straipsnyje numatytos teisės į veiksmingą teisinę gynybą ir laikomasi veiksmingumo principo, pagal kurį dėl ieškinių, skirtų iš Sąjungos teisės kylančių asmenų teisių apsaugai užtikrinti, pareiškimo procesinių taisyklių naudotis Sąjungos teisės sistemoje nustatytomis teisėmis neturi tapti praktiškai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga [45].

74. Atsižvelgiant į Chartijos 47 straipsnį, ieškinio pagal Orhuso konvenciją arba siekiant užtikrinti Sąjungos aplinkos teisės aktų vykdymą pateikimo išlaidos neturėtų būti tokios didelės, kad užkirstų kelią visuomenei atitinkamais atvejais kreiptis į teismą [46].

75. Pagrindinėje byloje nagrinėjamomis aplinkybėmis nacionalinės teisės aktuose nenumatyta tikslių kriterijų, taikytinų konkrečiai aplinkosaugos bylose. Atsižvelgiant į plačią diskreciją, kurią valstybės narės turi pagal 9 straipsnio 4 dalį, to, kad aplinkosaugos bylose nėra išsamiai nustatytų išlaidų, negalima laikyti savaime nesuderinamu su NPBP taisykle.

[39] 2018 m. kovo 15 d. Sprendimas *North East Pylon Pressure Campaign ir Sheehy* (C-470/16, EU:C:2018:185, 48 punktas).

[40] 2009 m. liepos 16 d. Sprendimas *Komisija / Airija* (C-427/07, EU:C:2009:457, 92 punktas) ir generalinės advokatės J. Kokott išvada byloje *Edwards* (C-260/11, EU:C:2012:645, 34 punktas).

[41] Šiuo klausimu žr. generalinės advokatės J. Kokott išvadą byloje *Edwards* (C-260/11, EU:C:2012:645, 36 punktas) su nuoroda į įvairias Atitikties komiteto išvadas ir rekomendacijas.

[42] 2013 m. balandžio 11 d. Sprendimas *Edwards ir Pallikaropoulos* (C-260/11, EU:C:2013:221).

[43] Šiuo klausimu žr. 2013 m. balandžio 11 d. Sprendimą *Edwards ir Pallikaropoulos* (C-260/11, EU:C:2013:221, 38–40 punktai).

[44] Ten pat, 41 ir 42 punktai.

[45] 2013 m. balandžio 11 d. Sprendimas *Edwards ir Pallikaropoulos* (C-260/11, EU:C:2013:221, 33 punktas).

[46] Šiuo klausimu žr. 2013 m. balandžio 11 d. Sprendimą *Edwards ir Pallikaropoulos* (C-260/11, EU:C:2013:221, 34 punktas).

76. Vis dėlto iš Orhuso konvencijos 3 straipsnio 1 dalies aišku, kad konvencijos šalys turi sukurti ir išlaikyti „tikslią, aiškią ir suderintą struktūrą“ konvencijos nuostatoms įgyvendinti. Be to, iš 9 straipsnio 5 dalies matyti, kad šalys turi apsvarstyti galimybę sukurti atitinkamus pagalbos mechanizmus, kad pašalintų arba sumažintų finansines ir kitas kliūtis, trukdančias kreiptis į teismą. Nacionalinis teismas privalo patikrinti, ar nacionalinėje teisėje esami mechanizmai atitinka tuos reikalavimus, ir turi nacionalinę proceso teisę aiškinti kuo labiau atsižvelgdamas į Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 ir 4 dalyse nustatytus tikslus tam, kad teismo procesai apskritai nebūtų pernelyg brangūs, atsižvelgiant į Teisingumo Teismo jurisprudencijoje nustatytus kriterijus [47].

77. Taip pat reikia pažymėti, kad, atsižvelgiant į bendrą ir išsamų vertinimą, kurį turi atlikti nacionalinis teismas, ir į Sprendime *Edwards ir Pallikaropoulos* išdėstytus kriterijus, galimas ieškovo *locus standi* nebuvimas savaime neužkerta kelio taikyti NPBP taisyklę.

78. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, manau, kad bylose dėl Sąjungos aplinkos teisės pažeidimo Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3, 4 ir 5 dalys, siejamos su Chartijos 47 straipsnio pirma ir antra pastraipomis, turi būti aiškinamos taip, jog reikalavimas, kad tam tikriems teismo procesams būtų numatytos „atitinkamos ir veiksmingos teisių gynimo priemonės“ ir kad jos būtų „ne per daug brangios“, nereiškia, kad reikalingos konkrečios taisyklės ir (arba) kriterijai, pagal kuriuos būtų ribojamos bylą pralaimėjusios šalies patirtinos bylinėjimosi išlaidos. Vis dėlto nacionalinis teismas turi pateikti tokį nacionalinės proceso teisės aiškinimą, kuris kiek įmanoma labiau atitiktų Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 ir 4 dalyse įtvirtintus tikslus, kad visos teisminės procedūros nebūtų per daug brangios.

IV. Išvada

79. Atsižvelgdama į visa, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui pateikti tokį atsakymą į prejudicinius klausimus:

1. Bylose, susijusiose su Sąjungos aplinkos teisės pažeidimu, advokatų profesinė bendrija gali būti laikoma „visuomenės“ nare, kaip tai suprantama pagal Orhuso konvencijos 2 straipsnio 4 dalį, siejamą su konvencijos 9 straipsnio 3 dalimi, kai ši advokatų profesinė bendrija remiasi ne kokios nors šiam subjektui būdingos teisės ar intereso pažeidimu, o fizinių asmenų, t. y. šią bendriją sudarančių advokatų, teisių ir interesų pažeidimu. Fiziniai asmenys, sudarantys šią advokatų profesinę bendriją, gali būti laikomi sudarančiais fizinių asmenų, veikiančių per asociaciją ar organizaciją, „grupę“, kaip ji suprantama pagal šias nuostatas, jeigu įvykdomi nacionalinėje teisėje ar praktikoje nustatyti reikalavimai. Vis dėlto tokiais reikalavimais turi užtikrinamos plačios galimybės kreiptis į teismą.

2. Bylose dėl Sąjungos aplinkos teisės pažeidimo pagal Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 dalį, siejamą su Chartijos 47 straipsniu, nedraudžiama nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią advokatų profesinės bendrijos ieškinio priimtinumas priklauso nuo to, ar ji įrodys savo suinteresuotumą, ar nuo to, kad pareikšdama ieškinį ji siekia apsaugoti teisinę padėtį, tiesiogiai susijusią su konkrečiu tikslu, dėl kurio buvo įsteigta tokio pobūdžio organizacija. Vis dėlto atsižvelgiant į tai, kad aplinkosaugos bylose vyrauja viešasis interesas, nacionalinis teismas turi kiek įmanoma išsamiau išaiškinti procesines taisykles, susijusias su sąlygomis, kurias reikia įvykdyti norint pareikšti ieškinį, laikydamasis 9 straipsnio 3 dalies tikslų, ir siekiant užtikrinti plačias galimybes kreiptis į teismą. Dėl tokių taisyklių tam tikrų kategorijų „visuomenės

[47] Šiuo klausimu žr. 2018 m. kovo 15 d. Sprendimą *North East Pylon Pressure Campaign ir Sheehy* (C-470/16, EU:C:2018:185, 57 punktas).

nariams“, visų pirma įskaitant organizacijas, asociacijas ar grupes, iš tikrųjų padedančias siekti aplinkosaugos tikslų ir atitinkančias visus nacionalinės teisės reikalavimus, neturėtų būti faktiškai užkirstas kelias ginčyti pagal administracinę procedūrą priimtą sprendimą, kuris gali prieštarauti Sąjungos aplinkos teisei.

3. Bylose dėl Sąjungos aplinkos teisės pažeidimo Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3, 4 ir 5 dalys, siejamos su Chartijos 47 straipsnio pirma ir antra pastraipomis, turi būti aiškinamos taip, jog reikalavimas, kad tam tikriems teismo procesams būtų numatytos „atitinkamos ir veiksmingos teisių gynimo priemonės“ ir kad jos būtų „ne per daug brangios“, nereiškia, kad reikalingos konkrečios taisyklės ir (arba) kriterijai, pagal kuriuos būtų ribojamos bylą pralaimėjusios šalies patirtinos bylinėjimosi išlaidos. Vis dėlto nacionalinis teismas turi pateikti tokį nacionalinės proceso teisės aiškinimą, kuris kiek įmanoma labiau atitiktų Orhuso konvencijos 9 straipsnio 3 ir 4 dalyse įtvirtintus tikslus, kad visos teisminės procedūros nebūtų per daug brangios.